

Program „Otwarty Kraków” na lata 2024 - 2028

Spis treści

Wstęp: uzasadnienie dla Programu.....	2
Rozdział I	4
Diagnoza sytuacji społeczno-demograficznej przedstawicieli i przedstawicielek mniejszości narodowych i etnicznych oraz osób z doświadczeniem migracji w Krakowie.....	4
Rozdział II	9
Zobowiązania wynikające z członkostwa Krakowa w Programie Miast Międzykulturowych (ICC) przy Radzie Europy	9
Rozdział III	10
Postanowienia ogólne	10
Rozdział IV	12
Cele, zadania i rezultaty Programu	12
Rozdział V.....	15
Nakłady finansowe i źródła finansowania Programu	15
Rozdział VI.....	16
Współpraca wewnętrzna i realizacja Programu	16
Rozdział VII Harmonogram realizacji Programu	18
Rozdział VIII Deklaracja wyników Programu	27
Rozdział IX Ryzyka Programu.....	29

Wstęp: uzasadnienie dla Programu

Kraków, nieustannie ewoluuje i adaptuje się do zmieniających się realiów społecznych i ekonomicznych. Posiadanie strategicznej wizji zarządzania miastem wielokulturowym, w dobie dynamicznych procesów migracyjnych i związanych z nimi zmian w polityce lokalnej, jest jednym z priorytetów w planowaniu dalszego rozwoju miasta. Gmina Miejska Kraków we współpracy z partnerami społecznymi, podjęła w ostatnich latach szereg działań mających na celu wypracowanie takiej strategii. Jednym z kluczowych działań podjętych w tym zakresie jest Uchwała Rady Miasta Krakowa z 14 września 2016 r., przyjmująca Program „Otwarty Kraków”.

Od tego czasu w Krakowie doszło do dynamicznych zmian w strukturze demograficznej miasta i dziś szacuje się, że od 15 do 20% osób zamieszkujących Kraków to osoby ze społeczności migranckich i mniejszościowych. Kluczowe dla tych zmian były:

- **Rozwój sektora nowoczesnych usług biznesowych.** W Krakowie jest 257 centrów usług biznesowych (stan na III kw. 2021r.), z czego 205 należy do podmiotów zagranicznych. W centrach obsługuje się klientów w ponad 30 językach. Liczba pracowników zatrudnionych w centrach usług BPO, SSC/GBS, IT oraz R&D w Krakowie (III kw. 2021 r.) wynosi 82 600.¹
- **Migracja związana ze stłumieniem społecznych protestów po wyborach prezydenckich w Białorusi w roku 2020.** Zgodnie z danymi rejestru Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (ZUS), między rokiem 2021 a 2022 podwoiła się populacja Białorusinów w Krakowie, osiągając poziom ponad 6 000 osób.
- **Pelnoskalowa wojna w Ukrainie.** Prawie 49 000 osób uchodźczych z Ukrainy otrzymało w Krakowie numer PESEL². W roku 2022 (dane na 1.04.2022 r.) mieszkało ponad 177,5 tys. obywateli Ukrainy, którzy przyjechali w trakcie wojny.³

Różnorodność kulturowa, która charakteryzuje współczesny Kraków, jest nie tylko wyzwaniem, ale też cennym zasobem dla miasta. Działa na korzyść społeczności lokalnej, przynosząc wymierne korzyści ekonomiczne, społeczne i kulturowe. Dlatego tak ważne jest, aby Miasto czerpało z różnorodności oraz było przygotowane na ewentualne przyszłe kryzysy migracyjne.⁴

¹ Sektor nowoczesnych usług biznesowych w Krakowie. Raport przygotowany dla Urzędu Miasta Krakowa przez Związek Liderów Sektora Usług Biznesowych (ABSL)

² K. Pędziwiatr, W. Magdziarz, S. Szkołut, S. Luchik-Musiyezdova, *Diagnoza sytuacji migrantów przymusowych na terenie Krakowa*. Żydowskie Stowarzyszenie Czulent

³ M. Wojdat, P. Cywiński, *Raport „Miejska gościnność. Wielki wzrost, wyzwania i szanse”*. Unia Metropolii Polskich

⁴ W Europejska Sieć Migracyjna (EMN) kryzys migracyjny definiuje jako „wyjątkową sytuację masowego napływu obywateli państw trzecich lub osób bezpaństwowych przybywających do państwa członkowskiego UE lub wyładowywanych na jego terytorium po operacjach poszukiwawczo-ratowniczych (SAR). Napływ ten ma taką skalę i charakter, że biorąc pod uwagę m.in. liczbę ludności, PKB oraz specyfikę geograficzną, w tym wielkość terytorium danego państwa członkowskiego UE, powoduje, iż dobrze przygotowany system azylowy, przyjmowania lub powrotu tego państwa członkowskiego przestaje działać (...)”. https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn/emn-asylum-and-migration-glossary/glossary/migration-crisis_en

Z ewaluacji Programu „Otwarty Kraków” (2016-2022) wynika, że działania realizowane w jego ramach były kluczowe dla wsparcia osób uchodźczych z Ukrainy, przybyłych do Krakowa po 24 lutego 2022 roku. Sieci kontaktów i relacje nawiązane w trakcie realizacji programu miały decydujące znaczenie dla organizacji wsparcia. Wydarzenia z tamtego okresu uwydatniły, że skuteczna współpraca samorządu z lokalną społecznością, organizacjami społeczeństwa obywatelskiego jest kluczowa dla sprawnego i efektywnego funkcjonowania Miasta.

Program „Otwarty Kraków”, przyjęty Uchwałą Rady Miasta Krakowa w 2016 roku, był ważnym krokiem w kierunku integracji i wsparcia dla osób należących do mniejszości oraz społeczności migranckich. Jednakże, biorąc pod uwagę dynamikę procesów migracyjnych oraz fakt, że od momentu jego wprowadzenia upłynęło już kilka lat, konieczna stała się jego aktualizacja. Uwzględnienie nowych zmian, siedmiu lat doświadczeń w podejmowaniu działań na rzecz budowania otwartości i spójności społecznej, wymaga zaktualizowanych strategii i mechanizmów wsparcia nie tylko grup mniejszościowych, ale również wsparcia dla miasta i jego społeczności, by rozwijały się budując na różnorodności jako lokalnym dobrem publicznym.

Aktualizacja Programu opiera się na dwóch kluczowych zasadach: horyzontalności i elastyczności. Dlatego też poniższe zapisy koncentrują się na określeniu ram oraz priorytetów obszarów działań, umożliwiając szybkie reagowanie na dynamicznie zmieniające się potrzeby wszystkich mieszkańców, z wykorzystaniem dostępnych w danym momencie mechanizmów na poziomie samorządowym. Program również ma na celu nie tylko tworzyć nowe rozwiązania, ale i zwiększyć dostępność i widoczność istniejących programów miejskich. W związku z tym nie wymienia wszystkich dostępnych usług i zasobów, ani nie powiela inicjatyw, mechanizmów opisanych w innych politykach i programach miejskich, co zapewnia spójność działań we wszystkich sektorach miejskich.

Program „Otwarty Kraków” kładzie nacisk na wsparcie i rozwój organizacji samorządowych oraz samopomocowych, ponieważ skuteczna realizacja programu zależy od ich zdolności do tworzenia i inicjowania projektów, a także do ich monitorowania i ewaluacji Programu. Kluczowe jest wzmocnienie wspólnoty mieszkańców i ich zaangażowania w zarządzanie różnorodnością i ogólnie miastem.

Niniejszy Program ze względu na zakres tematyczny koncentruje się na mniejszościach narodowych i etnicznych i osobach z doświadczeniem migracyjnym, by równe i sprawiedliwe prawo do miasta mieli wszyscy jego mieszkańcy. Współtworzą tym samym Kraków równych szans, sprawiedliwego dostępu do wszystkich jego zasobów.

Program przyczynia się do realizacji wizji miasta wpisanej do „Strategii Rozwoju Krakowa. Tu chcę żyć. Kraków 2030”, w tym do realizacji celu strategicznego: V Silna wspólnota samorządowa mieszkańców Krakowa oraz celu operacyjnego V.3 Spójność społeczna.

Wstępny projekt uchwały zaktualizowanego Programu „Otwarty Kraków” powstał w 2023 r. w ramach zadania zleconego organizacji pozarządowej – Stowarzyszeniu Czulent, pn. *Partycypacyjne opracowanie rekomendacji do aktualizacji polityki integracji cudzoziemców oraz przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych w Krakowie – Partycypacyjne opracowanie aktualizacji Programu „Otwarty Kraków”*. Zadania publiczne było finansowane ze środków Miasta Krakowa.

Rozdział I

Diagnoza sytuacji społeczno-demograficznej przedstawicieli i przedstawicielek mniejszości narodowych i etnicznych oraz osób z doświadczeniem migracji w Krakowie

Dla zrozumienia sytuacji i potrzeb przedstawicieli i przedstawicielek mniejszości narodowych i etnicznych oraz osób z doświadczeniem migracji/uchodźczym w Krakowie, na potrzeby diagnozy zdefiniowano trzy grupy:

- **Mniejszości narodowe i etniczne.** Według Ustawy z dnia 6 stycznia 2005 roku o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym mniejszości te są wyodrębniane na podstawie sześciu kryteriów, w tym głównie liczebności mniejszej niż pozostała ludność i zamieszkiwania na obecnym terytorium RP przodków i przodków, członków i członkiń danej mniejszości od co najmniej 100 lat. Według powyższej definicji Polskę zamieszkuje dziewięć mniejszości narodowych: Białorusini, Czesi, Litwini, Niemcy, Ormianie, Rosjanie, Słowacy, Ukraińcy, Żydzi, i cztery mniejszości etniczne: Karaimi, Łemkowie, Romowie, Tatarzy.
- **Osoby z doświadczeniem migracji ekonomicznej.** Na potrzeby programu grupę zdefiniowaliśmy jako osoby, które przyjechały do Krakowa z zagranicy w celu: (1) podjęcia zatrudnienia (dotyczy stanowisk wymagających zarówno niskich jak i wysokich kwalifikacji), zarówno z zamiarem krótkoterminowego lub długoterminowego pobytu; (2) rodziny osób przybyłych w celach zarobkowych (dzieci, rodzice); (3) osoby przyjeżdżające do Polski w celach edukacyjnych (studenci).
- **Osoby z doświadczeniem migracji przymusowej.** Kategoria odwołuje się do stopnia dobrowolności albo swobody przemieszczania się jednostki lub grupy. Motywami dla migracji przymusowych są poszukiwanie schronienia lub ucieczka wywołana przez nagłe zdarzenie środowiskowe lub polityczne (np. konflikt zbrojny).⁵

Na decyzję o powyższym podziale wpłynęło kilku czynników, po pierwsze przepisy prawne szczególnie dotyczące tych grup. Osoby uchodźcze i niektóre z doświadczeniem migracji przymusowej korzystają z ochrony międzynarodowego prawa uchodźczego, które nakłada na państwo szczególne obowiązki wobec tych osób. Natomiast mniejszości narodowe i etniczne są zdefiniowane w polskim prawie, a ich tożsamość i dziedzictwo kulturowe jest chronione i wspierane w ramach ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym.

⁵ Pędziwiatr, K. (2022). Migracje globalne. W: A. Malewska, M. Filary-Szczepanik (red.), Globalizacja i współzależność. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie.

Istotnym czynnikiem są potrzeby i wyzwania w zakresie integracji międzykulturowej⁶ oraz spójności społecznej. Osoby z doświadczeniem migracji przymusowej często potrzebują pilnej pomocy humanitarnej, ochrony oraz wsparcia psychologicznego. Mogą być bardziej narażone na traumę i różne problemy zdrowotne. Osoby z doświadczeniem migracji ekonomicznej mogą natomiast o wiele częściej potrzebować wsparcia w zakresie integracji międzykulturowej, szkolenia zawodowego czy ogólnie wynikających z dostępu do rynku pracy.

Kolejnym czynnikiem jest obraz powyższych grup w debacie publicznej. Poglądy na temat migracji często opierają się na stereotypach, nieporozumieniach czy wręcz manipulacji, dotyczących motywacji i celów osób z doświadczeniem migracji, które są wykorzystywane do wywołania negatywnych emocji i tworzenia niekorzystnego obrazu tejże grupy. W kontekście mniejszości narodowych i etnicznych debata częściej związana jest z realizowaną polityką zagraniczną i stosunkami z krajami pochodzenia mniejszości. W efekcie, debata publiczna na temat mniejszości narodowych i etnicznych często skupia się na kwestii lojalności względem kraju pochodzenia i Polski, podczas gdy w przypadku osób z doświadczeniem migracji głównym przedmiotem dyskusji są kwestie bezpieczeństwa, skutków ekonomicznych i różnic kulturowych.

Mniejszości narodowe i etniczne

W Krakowie najliczniejszymi mniejszościami ustawowymi są społeczności ormiańska, rosyjska, słowacka, czeska, ukraińska i żydowska, a także mniejszości etniczne, takie jak Łemkowie i Romowie. Posiadają one w mieście materialne dziedzictwo kulturowe i są aktywne poprzez lokalne oraz krajowe organizacje pozarządowe posiadające siedzibę w Krakowie. W większości zajmują się inicjatywami kulturowymi, budowaniem tożsamości narodowej i etnicznej oraz działalnością religijną. Z wyników raportu oceniającego sytuację mniejszości w Krakowie⁷ wynika, że grupy te wykazują niski poziom identyfikacji z działaniami Programu "Otwarty Kraków".

Ze względu na znajomość języka polskiego i kontekstów kulturowych, są one bardziej skłonne do zauważania przejawów dyskryminacji, co czyni je bardziej wrażliwymi na te kwestie. W środowisku pracy napotykają na dyskryminację wynikającą z „rasizmu”⁸, uprzedzeń i niezrozumienia wymogów religijnych. Są oceniane często przez pryzmat tożsamości, a nie kompetencji. Różnice kulturowe stanowią barierę, zwłaszcza dla starszych pokoleń. W obszarze zdrowia doświadczają trudności w dostępie do opieki zdrowotnej, wynikających z barier kulturowych i niedostatecznej wiedzy personelu medycznego na temat różnych potrzeb wynikających np. z uwarunkowań religijnych i kulturowych.

⁶ Integracja międzykulturowa to „wynik dwukierunkowego procesu opartego na Rekomendacji Rady Europy CM/ Rec(2015)1 w sprawie integracji międzykulturowej oraz na modelu polityki Miast Międzykulturowych, polegającego na skutecznym, pozytywnym i zrównoważonym zarządzaniu różnorodnością, na podstawie wzajemnego i symetrycznego uznania, w ramach nadrzędnych ram praw człowieka.

⁷ A. Makówka-Kwapisiwicz, E. Mirga-Wójtowicz (2023), *Diagnoza sytuacji mniejszości narodowych i etnicznych w Krakowie*, Żydowskie Stowarzyszenie Czulent

⁸ Słowo "rasizm" jest powszechnie używane w kontekście dyskryminacji na tle pochodzenia etnicznego lub koloru skóry, a także jest stosowane w przepisach prawa polskiego i międzynarodowego. Warto jednak podkreślić, że zgodnie z aktualnym stanem wiedzy naukowej, podział ludzkości na "rasy" nie ma podstaw w rzeczywistości biologicznej. Termin ten ma głębokie historyczne i społeczne korzenie. Konsekwencje „rasizmu” są bardzo realne i wpływają na życie wielu osób. Dlatego ważne jest, by podchodzić do tego terminu z odpowiednią wrażliwością i świadomością jego znaczenia w kontekście społecznym. Dlatego też słowo „rasizm” używamy w cudzysłowach.

Bezpieczeństwo jest kluczowym zagadnieniem dla mniejszości w Krakowie. Szybka i stanowcza reakcja władz miasta na przestępstwa, do których dochodzi w przestrzeni publicznej, zmniejsza ich poczucie zagrożenia. Tym samym niweluje poczucie izolacji, niskie zaufanie do instytucji samorządowych. W ich odczuciu działania w obszarze bezpieczeństwa powinny być stanowcze i efektywne oraz odpowiadać na rzeczywiste potrzeby.

Mniejszości narodowe i etniczne w Krakowie mają określone oczekiwania wobec władz miasta dotyczące ich reprezentacji, komunikacji oraz włączania ich w lokalną wspólnotę. Wyrażają potrzebę otwartego dialogu, ustanowienia regularnych forów i spotkań w magistracie oraz tworzenia komitetów doradczych składających się z ich przedstawicieli. Oczekują również wdrożenia programów szkoleniowych dla urzędników i urzędniczek miejskich w zakresie różnorodności, zwiększenia ich reprezentacji w instytucjach miejskich, promowania różnorodności w edukacji oraz tworzenia inicjatyw promujących ich aktywne zaangażowanie w sprawy publiczne. Ponadto podkreślają znaczenie współpracy z organizacjami społecznymi mniejszości oraz dostrzeżenie form dyskryminacji i wykluczenia, z jakim się spotykają.

Osoby z doświadczeniem migracji ekonomicznej

Wg danych z raportu *„Diagnoza potrzeb i oczekiwań migrantów ekonomicznych wobec integracji miejskiej”*, powstałego w ramach zadania zleconego *„Partycypacyjne opracowanie rekomendacji do aktualizacji polityki integracji cudzoziemców oraz przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych w Krakowie – Partycypacyjne opracowanie aktualizacji Programu „Otwarty Kraków”*”, Kraków w 2022 roku zanotował znaczący wzrost liczby obcokrajowców z różnych regionów świata.

Najbardziej dynamiczną zmianę zaobserwowano w bazie meldunkowej Urzędu Miasta Krakowa, gdzie liczba osób spoza Unii Europejskiej, głównie osób z Ukrainy, wzrosła o 62% (do 15 tys. osób). Z kolei w bazie płatników składek ZUS, zanotowano wyraźny wzrost liczby obywateli/obywatelek krajów afrykańskich - o 70% oraz Azji - o 55%. Osoby z doświadczeniem migracji z Azji stały się drugą co do wielkości grupą osób płacących składki, natomiast największą grupą byli Europejczycy spoza UE - 43 tys. osób. Przedstawiciele i przedstawicielki migracyjnych społeczności zatrudnieni w Krakowie pracują przede wszystkim w dziedzinach usług administracyjnych, technologii informatycznych oraz budownictwa.

Wśród osób z doświadczeniem migracji w Krakowie, przeważają Ukraińcy, stanowiąc 80% populacji, kolejną grupą są Białorusini (10%), a następnie Rosjanie (5%). Wśród obywateli UE i Wielkiej Brytanii większość stanowią Włosi (14%) oraz Hiszpanie (11%). Warto odnotować, że, w Krakowie obserwuje się wzrost liczby specjalistów IT pochodzących z Białorusi, którzy przybywają w związku z relokacją firm z tego kraju.

W grupie osób cudzoziemskich z krajów UE osoby wykonujące pracę na podstawie umowy o pracę stanowią znacznie wyższy odsetek niż w grupie cudzoziemców spoza krajów UE (w grudniu 2022 roku odpowiednio 67,6% i 58,8%). Obywatele krajów UE znacznie częściej niż osoby spoza UE prowadzą pozarolniczą działalność (w grudniu 2022 roku odpowiednio 16,2% i 2,3%). Ponad 30 tys. prowadzi działalność gospodarczą (ZUS, 2023), w tym według Polskiego Instytutu Ekonomicznego Ukraińcy założyli w Polsce ponad 10,2 tys. nowych jednoosobowych działalności gospodarczych od stycznia do września 2022 r. oraz powstało 3,6 tys. spółek z kapitałem zagranicznym (PIE, 2023). Osoby cudzoziemskie zamieszkujące w Krakowie są nieco lepiej wykształceni niż ogół populacji miasta, chociaż odsetek osób z wyższym wykształceniem maleje.

Od dłuższego czasu mamy w Krakowie rosnącą heterogeniczność populacji osób z doświadczeniem migracji ekonomicznej w Krakowie, co niesie ze sobą potrzebę zapewnienia im wsparcia w procesie adaptacji w mieście. W większości migranci ekonomiczni osiedlający się w Krakowie mają wyższy poziom edukacji, często wyższe kwalifikacje, co może się przełożyć na wyższy kapitał społeczny, kulturowy, finansowy i jest dużym potencjałem do aktywizacji społecznej i partycypacji. Jednakże, przed nami jeszcze wiele wyzwań, w tym poprawienie poczucia bezpieczeństwa wśród tych osób, wsparcie językowe oraz podniesienie jakości usług publicznych dostosowanych do ich potrzeb. Wiele osób z doświadczeniem migracji boryka się z barierą językową oraz trudnościami w dostępie do informacji i uczestniczeniu w życiu publicznym. Ponadto rynek mieszkaniowy w Krakowie wymaga uregulowań w celu zapewnienia odpowiedniego traktowania osób najmujących i wynajmujących.

Z przeprowadzonych w ramach diagnozy wywiadów wynika, że społeczności migranckie oczekują kontynuowania i wzmocnienia takich inicjatyw, jak Centrum Wielokulturowe. Wskazane jest również prowadzenie szkoleń antydyskryminacyjnych w systemie szkolnym i wsparcie dla liderów i liderek wspólnot migranckich. Miasto powinno również zwiększyć dostępność informacji dla osób z doświadczeniem migracji, poprzez lepsze wyeksponowanie Punktu Informacyjnego dla Obcokrajowców oraz szkolenie pracowników i pracowniczek urzędów w zakresie komunikacji międzykulturowej. Co więcej, ważne jest uwzględnienie potrzeb językowych w takich inicjatywach, jak budżet obywatelski.

Osoby z doświadczeniem migracji przymusowej

Osoby z doświadczeniem migracji przymusowej stanowią bardzo liczną grupę osób mieszkających w Krakowie. Choć zdecydowana większość z tych osób pochodzi z Ukrainy i przybyła do miasta po 24 lutego 2022, to wśród nich jest też wiele osób z Białorusi, Rosji i innych części świata, które schroniły się w Krakowie przed prześladowaniami.

Jak wynika z raportu *Diagnoza sytuacji migrantów przymusowych na terenie Krakowa*, ze względu na profil tej grupy, jej sytuacja na rynku mieszkaniowym, edukacyjnym i pracy wiąże się z wieloma wyzwaniami. W szczególnie trudnej sytuacji na polskim rynku pracy są migrantki przymusowe z niewielkim stażem pracy, posiadające pod swoją opieką niepełnoletnie dzieci i osoby zależne. W czerwcu 2023, w Krakowie oraz w całym województwie małopolskim, osobami objętymi ochroną tymczasową były przeważnie kobiety. Duży odsetek stanowią osoby urodzone między 2005 a 2023 rokiem.

Chociaż obecność osób cudzoziemskich w Krakowie nie jest nowością, gwałtowny wzrost liczby osób z doświadczeniem migracji przymusowej jest nowym wyzwaniem dla lokalnych polityk publicznych. Osoby z doświadczeniem migracji przymusowej w Krakowie napotykają wiele wyzwań związanych z integracją, wśród których głównym jest bariera językowa. Brak odpowiedniego wsparcia w zakresie nauki języka polskiego ze strony państwa i trudności w dostosowaniu się do polskiego rynku pracy, nawet dla osób wykształconych, powoduje ich marginalizację. Dlatego też, wśród zadań ułatwiających adaptację tej grupy do polskiego rynku pracy, powinno się znaleźć zwiększenie dostępności kursów języka polskiego (nie tylko na poziomie dla początkujących), ułatwienie procesu uznawania kwalifikacji, a w przypadku braku możliwości uznania – zapewnienie szkoleń i kursów zawodowych, które pomogą w przekwalifikowaniu się i w dopasowaniu do polskiego rynku pracy.

Z dodatkowymi barierami i dyskryminacją na rynku pracy stykają się w szczególności kobiety opiekujące się dziećmi. Ponadto osoby z doświadczeniem migracji przymusowej często doświadczają

nierówności w wynagrodzeniach oraz problemów związanych z uzależnieniem ważności dokumentów pobytowych od zatrudnienia⁹.

Osoby z doświadczeniem uchodźczym w Polsce, w szczególności z Ukrainy, napotykać na liczne trudności w zakresie usamodzielnienia się na rynku mieszkaniowym. Główne wyzwania obejmują rosnące ceny najmu, ograniczone środki finansowe, niechęć właścicieli mieszkań do wynajmowania przestrzeni osobom uchodźczym oraz niewystarczającą podaż mieszkań na wynajem w Krakowie. Największe trudności w tym zakresie napotykać osoby z doświadczeniem uchodźczym z grup wrażliwych, takich jak kobiety doświadczające przemocy, osoby z niepełnosprawnościami czy mniejszości etniczne. Narracja dyskryminacyjna i ksenofobiczna, rozpowszechniana przez niektóre media, dodatkowo utrudnia sytuację. Istnieje wyraźna potrzeba wsparcia tych osób w zakresie mieszkaniowym, zarówno ze strony agencji nieruchomości, organizacji pozarządowych, jak i innych podmiotów funkcjonujących na szeroko rozumianym rynku nieruchomości.

W Krakowie istotnie wzrosła obecność dzieci z doświadczeniem migracji przymusowej, głównie z Ukrainy, w placówkach edukacyjnych. Równocześnie istnieje też liczna grupa dzieci, która pozostaje poza polskim systemem edukacyjnym. UNICEF szacuje, że jest to nawet dwie trzecie z 600 tysięcy dzieci ukraińskich w Polsce w wieku 3-9 lat, których część uczestniczy w zajęciach zdalnych w ukraińskim systemie edukacji. Wzrost liczby uczniów i uczennic z Ukrainy, ale również z Białorusi, Indii i Rosji, jest widoczny w różnych typach placówek edukacyjnych w Krakowie, w szczególności w przedszkolach i w szkołach podstawowych.

W analizie podkreśla się, że zarówno obecnie, w obliczu konfliktu w Ukrainie, jak i w przyszłości, biorąc pod uwagę możliwość napływu osób z doświadczeniem migracji przymusowej do miasta, Kraków powinien zwrócić szczególną uwagę na konieczność utworzenia odpowiednich, skalowalnych mechanizmów reagowania kryzysowego w przypadku potencjalnego kryzysu uchodźczego. Ponadto istotne jest wprowadzenie długoterminowych, systemowych mechanizmów wsparcia i integracji osób uchodźczych w tkankę społeczną i gospodarczą miasta.

Podsumowanie

Podział na mniejszości narodowe i etniczne, osoby z doświadczeniem migracji ekonomicznej, osoby z doświadczeniem migracji przymusowej wynikał z potrzeb metodologii przygotowania diagnozy i nie oddaje w pełni heterogeniczności, złożoności tych grup, oraz płynności terminów takich jak "migrant" czy "mniejszość". Pojęcia te są trudne do jednoznacznego zdefiniowania, ponieważ są one często kształtowane przez konteksty społeczne, historyczne i polityczne. W kolejnych rozdziałach grupa docelowa programu została określona jako „mniejszości narodowe i etniczne” oraz szerzej i ogólniej zdefiniowaną grupę „osób z doświadczeniem migracyjnym”. Program na rzecz wielokulturowej społeczności Krakowa pomimo ograniczeń wynikających z zasad przygotowania programów miejskich, powinien uwzględniać złożoność tej grupy mieszkańców i mieszkanek, by przez zawężenie pojęć, nie pomijać żadnej społeczności.

⁹ Narodowy Bank Polski (NBP) (2023). Sytuacja życiowa i ekonomiczna migrantów z Ukrainy. w Polsce – wpływ pandemii i wojny na charakter migracji w Polsce Raport z badania ankietowego, https://nbp.pl/wp-content/uploads/2023/04/Sytuacja-zyciowa-i-ekonomiczna-migrantow-z-Ukrainy-w-Polsce_raport-zbadania-2022.pdf, p. 39.

Dlaczego takie pojęcia są płynne i niejednoznaczne? Oto kilka przykładów:

- 1) Migrant lub migrantka z Ukrainy, Białorusi, Niemiec, Czech czy Słowacji po otrzymaniu polskiego obywatelstwa z punktu widzenia prawa polskiego mogą korzystać z ochrony i wsparcia jako mniejszość narodowa. Tymczasem wcześniej, jako obywatele innych państw, byli postrzegani jako migranci lub migrantki.
- 2) Dzieci z rodzin migranckich, które urodziły się i wychowały się w Polsce, i po uzyskaniu jako dorośli polskiego obywatelstwa, mogą wciąż doświadczać wykluczenia społecznego np. z powodu koloru skóry czy wyznania, i pomimo posiadanej tożsamości polskiej, mogą być postrzegane przez społeczeństwo jako migrant lub migrantka.
- 3) Dzieci z małżeństw międzykulturowych, które dobrze funkcjonują w kręgach kulturowych rodziców, ale ze względu na wielość tożsamości¹⁰ mogą spotykać się z wykluczeniem. Takie dzieci również nie mieszczą się w powszechnej kategorii „migranta/migrantki”.
- 4) Dzieci polskich emigrantów, które wychowywały się za granicą, a następnie wróciły do Polski z rodzicami, mimo posiadania polskiego obywatelstwa, mogą nie znać miejscowych kodów kulturowych, mówić z akcentem i wymagać wsparcia w adaptacji.

Te przykłady ilustrują, że kwestie narodowości, tożsamości i przynależności są bardziej złożone niż mogłoby się wydawać, co podkreśla potrzebę wnikliwego i empatycznego podejścia do różnorodności w społeczeństwie. Program „Otwarty Kraków” nie ogranicza się do integracji, adaptacji, które są czasem potrzebami niektórych osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz osób z doświadczeniem migracyjnym, ale opiera się na relacjach i solidarności społecznej, na budowaniu wielokulturowej społeczności Krakowa.

Rozdział II

Zobowiązania wynikające z członkostwa Krakowa w Programie Miast Międzykulturowych (ICC) przy Radzie Europy¹¹

Program Miast Międzykulturowych (ICC) został uruchomiony w 2008 r., pierwotnie, jako wspólny program Rady Europy i Komisji Europejskiej. Ze względu na zainteresowanie i potrzebę rozszerzenia działalności programu poza kraje europejskie, po pięciu latach wspólnego działania, w roku 2013, wiodącym koordynatorem ICC została Rada Europy. 18 grudnia 2020 r. Kraków przystąpił do Programu ICC stając się jednym z ponad 150 miast – członków z całego świata.

Program ICC łączy najbardziej aktywne na polu wielokulturowości miasta z Europy oraz innych kontynentów. Dzięki temu Kraków ma możliwość skorzystania z dobrych praktyk oraz podzielenia się nimi w zakresie zarządzania miastem o strukturze zróżnicowanej pod względem narodowym,

¹⁰ Mogą identyfikować się wieloma grupami etnicznymi, z którymi utożsamiają się ich rodzice.

¹¹ I. D'Alessandro (red), *Praktyczny przewodnik po miejskim modelu integracji międzykulturowej*. Rada Europy. https://otwarty.krakow.pl/program/266923,artykul,program_miast_miedzykulturowych_rady_europy.html

religijnym, etnicznym i społecznym. Uczestnictwo Krakowa w ICC zapewnia również możliwość uzyskania wsparcia uznanych międzynarodowych ekspertów np. w procesie aktualizowania i przygotowywania strategii zarządzania miastem wielokulturowym, rozwiązywania konkretnych problemów miasta itp.

Kluczowe elementy dla miast przyjęte przez Program Miast Międzykulturowych, a tym samym będące podstawą dla działań mających na celu zarządzanie miastem, to:

- Tworzenie możliwości i przestrzeni do głębokiej interakcji i wspólnego tworzenia, z udziałem ludzi o różnym pochodzeniu kulturowym i korzeniach, w celu budowania zaufania i wykorzystania twórczego potencjału różnorodności.
- Ustanowienie modelu zarządzania umożliwiającego wszystkim członkom społeczności, niezależnie od ich pochodzenia lub statusu, rozwijanie ich potencjału, realizowanie ich talentów i przyczynianie się do lokalnego dobrobytu.
- Podział władzy - angażowanie ludzi różnego pochodzenia w podejmowanie decyzji w instytucjach miejskich, czy to politycznych, edukacyjnych, społecznych, ekonomicznych, czy kulturalnych.
- Wspieranie kompetencji międzykulturowych w organizacjach publicznych, prywatnych i organizacjach społeczeństwa obywatelskiego.
- Uwzględnianie pluralizmu kulturowego i złożoności tożsamości poprzez dyskurs przywódczy i symboliczne działania.
- Budowanie inkluzywnej narracji i pozytywne zarządzanie konfliktami, przełamywanie stereotypów i angażowanie się w debatę o wpływie i potencjale różnorodności na lokalny rozwój.

Zasady te są pomocne we włączaniu wszystkich osób nowoprzybyłych, a także, bardziej ogólnie, osób z różnych środowisk, niezależnie od powodu, dla którego osiedlili się w mieście, długości pobytu lub formalnego statusu.”¹² Członkostwo w Programie Miast Międzykulturowych (ICC) przy Radzie Europy to ważny mechanizm wsparcia dla realizacji Programu „Otwarty Kraków” oraz platforma promocji dobrych praktyk Krakowa i budowania marki Krakowa jako miasta wielokulturowego, miasta dialogu.

Rozdział III

Postanowienia ogólne

§ 1

Program „Otwarty Kraków”, zwany dalej Programem, zakłada szereg działań na poziomie instytucjonalnym oraz społecznym, na rzecz tworzenia społeczeństwa żyjącego we wspólnocie, wykorzystującego do rozwoju ludzki, ekonomiczny i kulturowy potencjał przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych oraz osób z doświadczeniem migracyjnym, przy zachowaniu harmonii i wzajemnego szacunku.

§ 2

¹² I. D'Alessandro (red), *Praktyczny przewodnik po miejskim modelu integracji międzykulturowej*. Rada Europy. https://otwarty.krakow.pl/program/266923,artykul,program_miast_miedzykulturowych_rady_europy.html

Ilekroć w niniejszym Programie mowa jest o:

- 1) Gminie – należy przez to rozumieć Gminę Miejską Kraków;
- 2) Urzędzie – należy przez to rozumieć Urząd Miasta Krakowa;
- 3) jednostkach miejskich – należy przez to rozumieć jednostki organizacyjne tworzone na mocy ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2024 r. Poz. 1465, 1572) oraz ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2024 r. poz. 107), w celu wykonywania zadań Gminy Miejskiej Kraków (jako miasta na prawach powiatu);
- 4) organizacji pozarządowej – należy przez to rozumieć podmioty wskazane w art. 3 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, których statutowym celem działania jest przeciwdziałanie dyskryminacji, „rasizmowi”, ksenofobii, ochrona praw osób z doświadczeniem migracyjnym, działalność na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych oraz praca na rzecz wielokulturowości i krzewienia tolerancji;
- 5) organizacjach mniejszościowych – należy przez to rozumieć organizacje, które spełniają łącznie następujące warunki: a) określają się jako organizacje skupiające osoby należące do konkretnej mniejszości; b) z ich statutu wynika, że są organizacjami skupiającymi mniejszości narodowe, etniczne lub z doświadczeniem migracyjnym; c) prowadzą działalność na rzecz mniejszości, którą reprezentują;
- 6) koordynatorze Programu – należy przez to rozumieć utworzoną przez Prezydenta Miasta Krakowa wyodrębnioną komórkę organizacyjną w Urzędzie Miasta Krakowa, realizującą Program „Otwarty Kraków” i koordynującą realizację Programu w Gminie Miejskiej Kraków, odpowiedzialnej za wspieranie inicjatyw i współpracy z przedstawicielami i przedstawicielkami mniejszości narodowych i etnicznych oraz osobami z doświadczeniem migracyjnym;
- 7) osoby z doświadczeniem migracyjnym - należy przez to rozumieć jako grupę osób, które zmieniły swoje miejsce stałego zamieszkania, przenosząc się z jednego kraju (niezależnie czy był to kraj UE czy należących do tzw. państw trzecich) do drugiego, niezależnie od przyczyny migracji, czy to dobrowolnej (np. z powodów ekonomicznych), czy przymusowej (np. z powodu wojny), oraz bez względu na czas trwania pobytu. Zgodnie z tą definicją do niniejszej grupy zaliczamy również osoby zamieszkujące Kraków krótkoterminowo: pracujące sezonowo lub studentki i studenci (definicja ta nie dotyczy osób odwiedzających Kraków turystycznie). Na potrzeby Programu, do tej grupy zostali włączeni również potomkowie migrantów i migrantek, którzy choć urodzili się w Polsce, to doświadczenie migracji ich rodziców, dziadków ma na nich wpływ;
- 8) mniejszości narodowe i etnicznych - należy przez to rozumieć osoby należące do mniejszości określonych w Ustawie z dnia 6 stycznia 2005 roku o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym. Zgodnie z ustawą wyodrębniano dziewięć mniejszości narodowych: Białorusini, Czesi, Litwini, Niemcy, Ormianie, Rosjanie, Słowacy, Ukraińcy, Żydzi, i cztery mniejszości etniczne: Karaimi, Łemkowie, Romowie, Tatarzy. Na potrzeby Programu, do tej grupy zostały włączone również mniejszości niewymienione w Ustawie, ale które są zintegrowane w polskim społeczeństwie i posiadają silną tożsamość narodową jak np. społeczność wietnamska;
- 9) inkluzja społeczna - należy przez to rozumieć działania, które oferują wszystkim mieszkańcom miast równe szanse uczestnictwa w życiu ekonomicznym, społecznym, kulturowym i politycznym miast oraz zapewniają im sprawiedliwy dostęp do usług publicznych;¹³

¹³ Definicja zaczerpnięta z „Przewodnika tworzenia polityk włączających osoby z doświadczeniem migracji w życie miast opracowanego” przez Laboratorium Polityk Migracyjnych Miast i Regionów, Ośrodek Badań nad Migracjami Uniwersytetu Warszawskiego. <https://www.migracje.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2022/12/Spotlight-DECEMBER-2022.pdf>

10) integracja międzykulturowa - należy przez to rozumieć wynik dwukierunkowego procesu opartego na Rekomendacji Rady Europy CM/ Rec(2015)1¹⁴ w sprawie integracji międzykulturowej oraz na modelu polityki Miast Międzykulturowych, polegającego na skutecznym, pozytywnym i zrównoważonym zarządzaniu różnorodnością, na podstawie wzajemnego i symetrycznego uznania, w ramach nadrzędnych ram praw człowieka.¹⁵

Rozdział IV

Cele, zadania i rezultaty Programu

§ 3

1. Celem głównym Programu jest wdrożenie i realizacja polityki otwartości miasta Krakowa na przedstawicieli i przedstawicielki mniejszości narodowych i etnicznych oraz osób z doświadczeniem migracyjnym na bazie interdyscyplinarnego podejścia do zarządzania różnorodnością i tworzenia przestrzeni sprzyjającej budowaniu tożsamości wspólnotowej wśród osób zamieszkujących Kraków.

2. Cel główny Programu realizowany będzie:

1) Poprzez:

- ✓ zapewnienie równego, sprawiedliwego dostępu do usług skierowanych do mniejszości narodowych i etnicznych oraz osób z doświadczeniem migracyjnym;
- ✓ zwiększenie kompetencji międzykulturowych osób zatrudnionych w Urzędzie, jednostkach miejskich i w Dzielnicach Miasta Krakowa

Tak, aby osiągnąć Cel szczegółowy 1: Podnieść jakość oraz dostępność usług publicznych skierowanych do mniejszości narodowych i etnicznych oraz osób z doświadczeniem migracyjnym.

Realizując zadania:

- 1) rozwijanie działalności punktu informacyjnego dla osób z doświadczeniem migracyjnym z perspektywy kompleksowości usług i widzialności;
- 2) opracowanie i wdrożenie Strategii Komunikacji Międzykulturowej dla Gminy;
- 3) aktualizację pakietu powitalnego dla osób z doświadczeniem migracyjnym;
- 4) prowadzenie szkoleń dla osób zatrudnionych w Urzędzie, jednostkach miejskich i Dzielnicach Miasta Krakowa z zakresu dostępności Urzędu dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz osób z doświadczeniem migracyjnym, a także z komunikacji międzykulturowej i działania na rzecz sprawiedliwego traktowania;

¹⁴ Recommendation CM/Rec(2015)1 of the Committee of Ministers to member States on intercultural integration. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805c471f?

¹⁵ I. D'Alessandro (red), *Praktyczny przewodnik po miejskim modelu integracji międzykulturowej*. Rada Europy. https://otwarty.krakow.pl/program/266923,artykul,program_miast_miedzykulturowych_rady_europy.html

- 5) monitoring usług publicznych oferowanych przez Gminę z perspektywy dostępności dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz osób z doświadczeniem migracyjnym;
- 6) realizację badań społecznych z zakresu migracji i wielokulturowości, m.in. poprzez realizację przedsięwzięcia „Obserwatorium Wielokulturowości i Migracji”.

2) Poprzez:

- ✓ zwiększenie sprawczości i zaufania przedstawicieli i przedstawicielek mniejszości narodowych i etnicznych oraz osób z doświadczeniem migracyjnym do Gminy;
- ✓ wzmocnienie głosu przedstawicieli i przedstawicielek mniejszości narodowych i etnicznych oraz osób z doświadczeniem migracyjnym do Gminy

Tak, aby osiągnąć **Cel szczegółowy 2: Rozwijać systemowe ramy współdziałania pomiędzy Gminą a przedstawicielami i przedstawicielkami mniejszości narodowych i etnicznych oraz osobami z doświadczeniem migracyjnym, w oparciu o społeczne rozwiązania demokracji deliberatywnej.**

Realizując zadania:

- 1) utworzenie ram współpracy międzysektorowej – administracji publicznej, biznesu, ośrodków naukowych, organizacji pozarządowych oraz społecznościach lokalnych, w zależności od potrzeb i aktualnych wyzwań.
- 2) utworzenie przez Prezydenta Miasta Krakowa wyodrębnionej komórki organizacyjnej w Urzędzie Miasta Krakowa, odpowiedzialnej za wspieranie inicjatyw i współpracy z przedstawicielami i przedstawicielkami mniejszości narodowych i etnicznych oraz osobami z doświadczeniem migracyjnym;
- 3) współpracę koordynatora Programu z innymi komórkami organizacyjnymi Urzędu i miejskimi jednostkami organizacyjnymi, organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami i służbami działającymi na terenie Gminy, w tym z instytucjami kulturalno-oświatowymi oraz z wyższymi uczelniami.

3) Poprzez:

- ✓ zwiększenie promocji Krakowa jako miejsca do życia zapewniającego inkluzywność i spójność społeczną;
- ✓ zwiększenie aktywności obywatelskiej i społecznej osób z doświadczeniem migracyjnym oraz przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych

Tak, aby osiągnąć **Cel szczegółowy 3: Wspierać procesy inkluzji społecznej i tworzyć przestrzeń promującą inkluzywność i spójność społeczną¹⁶;**

Realizując zadania:

¹⁶ Spójność społeczna odnosi się do wspólnych wartości i poczucia jedności w społeczeństwie, które tworzą silne więzi i solidarność między jego członkami. Tożsamość odgrywa kluczową rolę w tych relacjach, służąc jako czynnik, który wpływa na nasze interakcje i działania w kontekście społecznym. Herbert Blumer podkreślał wagę tożsamości jako mediatora w relacjach społecznych (Blumer 1969). Spójność i inkluzja społeczna są ściśle powiązane. Społeczeństwa, w których panuje solidarność, cechuje spójność, a osoby będące częścią tych społeczeństw doświadczają poczucia bycia włączonym w ich struktury. Inkluzja społeczna jest procesem włączania proces „włączania” osób marginalizowanych w tzw. nurt życia przez pełne uczestnictwo w życiu społecznym, dając im możliwość pełnego uczestnictwa w życiu ekonomicznym, kulturalnym i społecznym, zgodnie z przyjętymi standardami w danym społeczeństwie.

- 1) rozwój Centrum Wielokulturowego jako centralnego punktu działań na rzecz międzykulturowości w Krakowie;
 - 2) wsparcie inicjatyw z zakresu animacji społeczno-kulturalnej podejmowanych przez placówki kulturalne i edukacyjne w dzielnicach miasta Krakowa;
 - 3) promocję miejskich programów wspierających tworzenie i rozwój organizacji pozarządowych wśród organizacji mniejszościowych, szczególnie o charakterze samopomocowym i samorzecznym;
 - 4) promocję i zwiększanie dostępności krakowskich mechanizmów partycypacyjnych dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz osób z doświadczeniem migracyjnym;
 - 5) wspieranie procesów integracji cudzoziemców w Krakowie poprzez wzmacnianie kompetencji językowych – naukę języka polskiego.
- 4) Poprzez:
- ✓ zwiększenie świadomości społecznej mieszkanek i mieszkańców Krakowa w zakresie zalet różnorodnego Krakowa

Tak, aby osiągnąć **Cel szczegółowy 4: Budować międzykulturowy charakter Krakowa oraz markę „Otwarty Kraków”;**

Realizując zadania:

- 1) organizację wydarzeń nawiązujących do idei wielokulturowości, np. w formie konferencji, seminariów, debat, cyklicznych festiwali;
 - 2) organizację konkursu o tytuł „Krakowski Ambasador Wielokulturowości” i promocję podejmowanych przez nich działań;
 - 3) obejmowanie patronatem m.in. Prezydenta Miasta Krakowa oraz udzielanie innych form wsparcia dla projektów, inicjatyw artystycznych, kulturalnych, naukowych i edukacyjnych poświęconych współczesnemu wielokulturowemu Krakowowi;
 - 4) prowadzenie działań informacyjno-promocyjnych z zakresu realizacji Programu „Otwarty Kraków”.
- 5) Poprzez:
- ✓ podniesienie standardów w zakresie edukacji w warunkach zróżnicowania kulturowego i językowego

Tak, aby osiągnąć **Cel szczegółowy 5: Tworzyć społeczną platformę wspierającą rozwój kompetencji międzykulturowych wśród osób mieszkających w Krakowie;**

Realizując zadania:

- 1) przygotowanie i wdrożenie narzędzi wspierających rozwój kompetencji międzykulturowych w środowisku szkolnym, opartych o system warsztatów realizowanych przez lokalne organizacje pozarządowe, miejskie instytucje kultury i placówki kulturalne;
- 2) przygotowanie i wdrożenie rekomendacji dla placówek szkolnych dotyczących procesów inkluzji społecznej;
- 3) przygotowanie i wdrożenie narzędzi wspierających rozwój kompetencji międzykulturowych skierowanych do mieszkańców i mieszkanek Krakowa, opartych na działaniach miejskich instytucji kultury i placówek kulturalnych, jak i lokalnych organizacjach pozarządowych;

- 4) kształtowanie wrażliwości na różnorodność kulturową oraz umiejętności używania języka wrażliwego w kontekście różnic kulturowych;
- 5) rozwijanie asystentury międzykulturowej i romskiej.

6) Poprzez:

- ✓ zwiększenie wsparcie i poczucia bezpieczeństwa grup narażonych na wykluczenie społeczne z uwagi na pochodzenie narodowe lub etniczne

Tak, aby osiągnąć **Cel szczegółowy 6: Wspierać grupy narażone na wykluczenie społeczne ze względu na narodowość, etniczność, język, religie, w tym wdrażać mechanizmy reakcji na incydenty „rasistowskie” i ksenofobiczne**

Realizując zadania:

- i. promocję informacji i wsparcie inicjatyw dotyczących uwrażliwiania i reagowania na przejawy dyskryminacji i przemocy motywowanej uprzedzeniami;
- ii. analizę ryzyka potencjalnych konfliktów na tle międzykulturowym, narodowościowym, etnicznym i religijnym w oparciu o dane pozyskane w ramach wielosektorowej współpracy;
- iii. podnoszenie kompetencji osób zatrudnionych w Urzędzie i jednostkach miejskich, Policji i Straży Miejskiej w zakresie: mediacji, identyfikowania i reagowania na dyskryminację i przemoc motywowaną uprzedzeniami, zarządzania i rozwiązywania konfliktów;
- iv. włączenie przedstawicieli i przedstawicielek mniejszości narodowych i etnicznych oraz osób z doświadczeniem migracyjnym w istniejące systemowe działania miejskie koncentrujące się na bezpieczeństwie i zarządzaniu kryzysowym miasta Krakowa.

3. Program przyczynia się do realizacji wizji miasta wpisanej do „Strategii Rozwoju Krakowa. Tu chcę żyć. Kraków 2030”, w tym do realizacji celu strategicznego: V Silna wspólnota samorządowa mieszkańców Krakowa oraz celu operacyjnego V.3 Spójność społeczna.

Rozdział V

Nakłady finansowe i źródła finansowania Programu

§ 5

1. Środki finansowe na wykonanie zadań realizowanych w ramach Programu będą planowane corocznie w budżecie miasta Krakowa.

2. Na wykonanie zadań realizowanych w ramach Programu będą uruchamiane również, w ramach możliwości, środki finansowe różnych podmiotów włączonych do realizacji Programu, w tym m.in.:

- 1) środki budżetowe państwa,
- 2) środki budżetu Unii Europejskiej,
- 3) środki budżetu Rady Europy, w tym w ramach Programu Miast Międzykulturowych (ICC),
- 4) środki organizacji pozarządowych,
- 5) środki prywatne i sponsorskie,

- 6) środki innych podmiotów zaangażowanych w realizację Programu.

Rozdział VI

Współpraca wewnętrzna i realizacja Programu

§ 6

1. Realizację Programu koordynuje koordynator Programu, a nadzoruje Kierownik Pionu właściwy ds. spraw społecznych.
2. Harmonogram realizacji Programu wraz z partnerami współpracującymi przy opracowywaniu koncepcji wdrożeń przedstawiono w Tabeli nr 1.
3. W celu wdrożenia w Urzędzie i w jednostkach miejskich horyzontalności procesów inkluzji osób z doświadczeniem migracyjnym oraz przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych oraz w celu usprawnienia przepływu informacji wewnętrznej i zewnętrznej, Prezydent Miasta Krakowa powołuje w poszczególnych komórkach organizacyjnych Urzędu i miejskich jednostkach Koordynatorów ds. współpracy przy realizacji Programu „Otwarty Kraków”. Szczegółowy zakres działania Koordynatorów określa właściwe zarządzenie Prezydenta Miasta Krakowa.
4. Partnerami współpracującymi przy realizacji Programu są komórki organizacyjne urzędu i miejskie jednostki organizacyjne oraz miejskie instytucje kultury i placówki kulturalne, miejskie placówki właściwe m.in. do spraw:
 - 1) społecznych,
 - 2) ochrony i promocji zdrowia,
 - 3) edukacji,
 - 4) przedsiębiorczości i rynku pracy,
 - 5) kultury i dziedzictwa narodowego,
 - 6) promocji i informacji,
 - 7) współpracy międzynarodowej,
 - 8) turystyki,
 - 9) sportu,
 - 10) bezpieczeństwa i zarządzania kryzysowego,
 - 11) przestrzeni publicznej i transportu publicznego,
 - 12) oraz pozostałych wynikających z realizacji Programu.
5. Komórki oraz miejskie jednostki Urzędu Miasta Krakowa wymienione w ust. 1 będą prowadzić działania związane z realizacją Programu we współpracy z:
 - 1) Małopolskim Urzędem Wojewódzkim,
 - 2) Policją,
 - 3) ciałami opiniotwórczo-doradczymi funkcjonującymi przy Urzędzie,
 - 4) organizacjami pozarządowymi i innymi przedstawicielami trzeciego sektora; ,
 - 5) szkołami i placówkami oświatowymi oraz uczelniami wyższymi,
 - 6) administracjami budynków i spółdzielniami mieszkaniowymi, wspólnotami mieszkaniowymi oraz przedstawicielami i przedstawicielkami organizacji prywatnych właścicieli,
 - 7) korporacjami branżowymi,
 - 8) mediami,
 - 9) placówkami konsularnymi oraz przedstawicielami państw obcych akredytowanymi w Krakowie,

- 10) stowarzyszeniami i związkami międzygminnymi,
 - 11) Dzielnicami Miasta Krakowa,
 - 12) innymi podmiotami, instytucjami publicznymi i niepublicznymi w ramach działania Programu.
- 6. Monitoring realizacji Programu prowadzony będzie przy wykorzystaniu wskaźników dziedzinowych określonych w Deklaracji wyników Programu Otwarty Kraków, w Tabeli nr 2.
 - 7. Ryzyka dla Programu wskazano w Tabeli nr 3.
 - 8. Prezydent Miasta Krakowa przedstawia Radzie Miasta Krakowa sprawozdanie z realizacji Programu z danego roku w terminie do dnia 30 kwietnia następnego roku.

Rozdział VII Harmonogram realizacji Programu

Cel szczegółowy	Zadania	Miara efektywności	Termin realizacji	Nazwa produktu	Realizatorzy i partnerzy współpracujący
1. Podnieść jakość oraz dostępność usług publicznych skierowanych do mniejszości narodowych i etnicznych oraz osób z doświadczeniem migracyjnym poprzez:	1) rozwijanie działalności punktu informacyjnego dla osób z doświadczeniem migracyjnym z perspektywy kompleksowości usług i widzialności;	Liczba beneficjentów korzystających z pomocy Punktu Informacyjnego dla Obcokrajowców	działanie o charakterze ciągłym	Strategia rozwoju punktu informacyjnego	Koordinator Programu wraz z organizacjami pozarządowymi
	2) opracowanie i wdrożenie Strategii Komunikacji Międzykulturowej dla Gminy;	Liczba przetłumaczonych dokumentów, procedur (usług) na języki obce	działanie o charakterze ciągłym	Opracowana strategia komunikacji międzykulturowej	Koordinator Programu przy współpracy komórek merytorycznych Urzędu i jednostek miejskich wraz z organizacjami pozarządowymi

załącznik do uchwały Rady Miasta Krakowa

	3) aktualizację pakietu powitalnego dla osób z doświadczeniem migracyjnym;	Liczba aktualizacji pakietu	do 31 grudnia 2028 r.	Zaktualizowany pakiet powitalny	Koordynator Programu przy współpracy komórek merytorycznych Urzędu i jednostek miejskich wraz z organizacjami pozarządowymi
	4) prowadzenie szkoleń dla osób zatrudnionych w Urzędzie, jednostkach miejskich i Dzielnicach Miasta Krakowa z zakresu dostępności Urzędu dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz osób z doświadczeniem migracyjnym, a także z komunikacji międzykulturowej i działania na rzecz sprawiedliwego traktowania;	Liczba przeszkolonych urzędników	działanie o charakterze ciągłym	Przeprowadzone szkolenia	Koordynator Programu przy współpracy komórki odpowiedzialnej za organizację szkoleń w Urzędzie wraz z organizacjami pozarządowymi
	5) monitoring usług publicznych oferowanych przez Gminę z perspektywy dostępności dla mniejszości	Liczba uzyskanych pozytywnych i negatywnych ocen w ankietach	do 31 grudnia 2028 r.	Opracowany raport z monitoringu	Koordynator Programu przy współpracy komórek odpowiedzialnych za prowadzenie

załącznik do uchwały Rady Miasta Krakowa

	narodowych i etnicznych oraz osób z doświadczeniem migracyjnym;				punktów obsługi mieszkańców
	6) realizację badań społecznych z zakresu migracji i wielokulturowości, m.in. poprzez realizację przedsięwzięcia „Obserwatorium Wielokulturowości i Migracji”;	Liczba raportów	działanie o charakterze ciągłym	Opracowany raport z badań	Koordynator Programu wraz z ośrodkami naukowymi
2. Rozwijać systemowe ramy współdziałania pomiędzy Gminą a przedstawicielami i przedstawicielkami mniejszości narodowych i etnicznych oraz osobami z doświadczeniem migracyjnym w oparciu o społeczne rozwiązania demokracji	1) utworzenie ram współpracy międzysektorowej – administracji publicznej, biznesu, ośrodków naukowych, organizacji pozarządowych oraz społecznościach lokalnych, w zależności od potrzeb i aktualnych wyzwań.	Liczba spotkań/Liczba uczestników spotkań	działanie o charakterze ciągłym	Utworzona platforma społeczna obejmująca szereg mechanizmów z obszaru partycypacji.	Koordynator Programu wraz z organizacjami pozarządowymi, biznesem i ośrodkami naukowymi.
	2) utworzenie przez Prezydenta Miasta Krakowa wyodrębnionej komórki organizacyjnej Urzędu odpowiedzialnej za	Wysokość środków finansowych przeznaczonych na działanie przedmiotowej komórki, w tym na	do 31 grudnia 2024 r.	Zarządzenie Prezydenta Informacja o realizacji planu budżetowego	Koordynator Programu

załącznik do uchwały Rady Miasta Krakowa

deliberatywnej poprzez:	wspieranie inicjatyw i współpracy z przedstawicielami i przedstawicielkami mniejszości narodowych i etnicznych oraz osobami z doświadczeniem migracyjnym.	realizację zadań publicznych w obszarze: działalność na rzecz integracji międzykulturowej osób z doświadczeniem migracyjnym oraz działalność na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych			
	3) współpracę Koordynatora Programu z innymi komórkami organizacyjnymi Urzędu i miejskimi jednostkami organizacyjnymi, organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami i służbami działającymi na terenie Gminy, w tym z instytucjami kulturalno-oświatowymi oraz z wyższymi uczelniami.	Liczba koordynatorów współpracy w Urzędzie i jednostkach miejskich oraz w innych podmiotach	działanie o charakterze ciągłym	Baza kontaktów koordynatorów, odpowiedzialnych za współpracę w obszarze międzykulturowości w swoim wydziale/jednostce/podmiocie.	Koordynator Programu wraz z Partnerami Programu o których mowa w § 6 Programu
3. Wspierać procesy inkluzji społecznej i tworzyć przestrzeń promującą inkluzywność i	1) rozwój Centrum Wielokulturowego jako centralnego punktu działań na rzecz promocji międzykulturowości w Krakowie;	Liczba beneficjentów Centrum Wielokulturowego; Liczba wydarzeń realizowanych w ramach Centrum	działanie o charakterze ciągłym	Lokal gminny przekazany na potrzeby Centrum Wielokulturowego	Koordynator Programu wraz z organizacjami pozarządowymi,

załącznik do uchwały Rady Miasta Krakowa

spójność społeczną poprzez:		Wielokulturowego			
	2) wsparcie inicjatyw z zakresu animacji społeczno-kulturalnej podejmowanych przez miejskie placówki kulturalne i edukacyjne w dzielnicach miasta Krakowa	Liczba uczestników inicjatyw, wydarzeń	działanie o charakterze ciągłym	Opracowane programy, inicjatywy, porozumienia, umowy	Miejskie instytucje kultury i placówki kulturalne przy współpracy Dzielnicy Miasta Krakowa
	3) promocję miejskich programów wspierających tworzenie i rozwój organizacji pozarządowych wśród organizacji mniejszościowych, szczególnie o charakterze samopomocowym i samorzecznym;	Liczba działań promocyjnych	do 31 grudnia 2028 r	Zrealizowane działania promocyjne Programu rocznego i wieloletniego współpracy Gminy z Organizacjami Pozarządowymi	Komórka Urzędu właściwa ds. koordynacji współpracy z organizacjami pozarządowymi
	4) promocję i zwiększanie dostępności krakowskich mechanizmów partycypacyjnych dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz osób z doświadczeniem migracyjnym.	Liczba ciał dialogu funkcjonujących w Gminie w skład, których wchodzi mniejszości narodowe i etniczne oraz osoby z doświadczeniem migracyjnym	do 31 grudnia 2028 r.	Kampania promocyjna ciał dialogu i dostępnych narzędzi partycypacyjnych skierowana do mniejszości narodowych i etnicznych oraz osób z doświadczeniem migracyjnym	Komórka Urzędu właściwa ds. dialogu i partycypacji wraz z organizacjami pozarządowymi,
	5) wspieranie procesów integracji cudzoziemców w	Liczba cudzoziemców biorących udział w nauce języka polskiego	działanie o charakterze ciągłym	Kurs nauki języka polskiego	Koordinator Programu wraz z organizacjami

załącznik do uchwały Rady Miasta Krakowa

	Krakowie poprzez wzmacnianie kompetencji językowych – naukę języka polskiego.				pozarządowymi
4. Budować międzykulturowego charakteru Krakowa oraz markę „Otwarty Kraków” poprzez:	1) organizację wydarzeń nawiązujących do idei wielokulturowości, np. w formie konferencji, seminariów, debat, cyklicznych festiwali;	Liczba wydarzeń	działanie o charakterze ciągłym	Zrealizowane wydarzenia	Koordynator Programu wraz z Partnerami Programu o których mowa w § 6 Programu
	2) organizację konkursu o tytuł „Krakowski Ambasador Wielokulturowości” i promocję podejmowanych przez nich działań;	Liczba wniosków złożonych do konkursu	działanie o charakterze ciągłym	Zorganizowana gala wręczenia tytułów	Koordynator Programu
		Liczba spotkań	działanie o charakterze ciągłym	Spotkanie Krakowskich Ambasadorów Wielokulturowości z Prezydentem Miasta Krakowa	Koordynator Programu przy współpracy Kancelarii Prezydenta
	3) obejmowanie patronatem m.in. Prezydenta Miasta Krakowa oraz udzielanie innych form wsparcia dla projektów, inicjatyw artystycznych, kulturalnych, naukowych i edukacyjnych poświęconych	Liczba patronatów	działanie o charakterze ciągłym	Udzielone patronaty	Kancelaria Prezydenta

załącznik do uchwały Rady Miasta Krakowa

	współczesnemu wielokulturowemu Krakowowi;				
	4) prowadzenie działań informacyjno-promocyjnych z zakresu realizacji Programu „Otwarty Kraków”.	Liczba wejść na stronę „Otwarty Kraków” i zasięg postów w mediach społecznościowych	działanie o charakterze ciągłym	Publikacje i posty	Koordynator Programu
5. Tworzyć społeczną platformę wspierającą rozwój kompetencji międzykulturowych wśród osób mieszkających w Krakowie poprzez:	1) przygotowanie i wdrożenie narzędzi wspierających rozwój kompetencji międzykulturowych w środowisku szkolnym, opartych o system warsztatów realizowanych przez lokalne organizacje pozarządowe, miejskie instytucje kultury i placówki kulturalne;	Liczba szkół, placówek oświatowych, instytucji kultury uczestniczących w działaniu	do 31 grudnia 2028 r.	Opracowane narzędzia i materiały.	Koordynator Programu, komórki Urzędu właściwe ds. edukacji i kultury, miejskie instytucje kultury i placówki kulturalne wraz z organizacjami pozarządowymi,
	2) przygotowanie i wdrożenie rekomendacji dla placówek szkolnych dotyczących procesów inkluzji społecznej;	Liczba placówek szkolnych, które otrzymały rekomendacje	do 31 grudnia 2028 r.	Opracowane rekomendacje rozwoju edukacji międzykulturowej	Koordynator Programu, komórka Urzędu właściwa ds. edukacji, placówki szkolne wraz z organizacjami pozarządowymi,

załącznik do uchwały Rady Miasta Krakowa

	3) przygotowanie i wdrożenie narzędzi wspierających rozwój kompetencji międzykulturowych skierowanych do mieszkańców i mieszkańek Krakowa, opartych na działaniach miejskich instytucji kultury i placówek kulturalnych, jak i lokalnych organizacjach pozarządowych;	Liczba osób, komórek UMK, mjo, NGOs zaangażowanych w przygotowanie programu	do 31 grudnia 2028 r.	Opracowane narzędzia i materiały.	Koordynator Programu, komórka Urzędu właściwa ds. edukacji, komórka Urzędu właściwa ds. kultury, placówki szkolne wraz z organizacjami pozarządowymi, ośrodkami naukowymi.
	4) kształtowanie wrażliwości na różnorodność kulturową oraz umiejętności używania języka wrażliwego w kontekście różnic kulturowych.	Liczba szkoleń i warsztatów dla kadry pedagogicznej, rodziców i opiekunów/Liczba uczestników szkoleń	do 31 grudnia 2028 r.	Szkolenia Warsztaty	Koordynator Programu, komórka Urzędu właściwa ds. edukacji, organizacje pozarządowe
	5) rozwijanie asystentury międzykulturowej i romskiej	Liczba asystentów/Liczba dzieci i młodzieży objętej pomocą asystentów	działanie o charakterze ciągłym	Baza kontaktów asystentów międzykulturowych i romskich	Koordynator Programu, komórka Urzędu właściwa ds. edukacji wraz z organizacjami pozarządowymi,
6. Wspierać grupy narażone na	1) promocję informacji i wsparcie inicjatyw	Liczba podjętych działań informacyjnych; liczba wspartych inicjatyw	działanie o charakterze ciągłym	Opracowana broszura o prawach i obowiązkach osób mieszkających w Krakowie	Koordynator Programu, komórka Urzędu właściwa ds.

załącznik do uchwały Rady Miasta Krakowa

wykluczenie społeczne ze względu na narodowość, etniczność, język, religie, w tym wdrażać mechanizmy reakcji na incydenty „rasistowskie” i ksenofobiczne	dotyczących uwrażliwiania i reagowania na przejawy dyskryminacji i przemocy motywowanej uprzedzeniami;				bezpieczeństwa w Gminie, organizacje pozarządowe
	2) analizę ryzyka potencjalnych konfliktów na tle międzykulturowym, narodowościowym, etnicznym i religijnym, w oparciu o dane pozyskane w ramach wielosektorowej współpracy;	Liczba analiz; Liczba podmiotów zaangażowanych w przygotowanie analiz ryzyka; Dane statystyczne z policji	działanie o charakterze ciągłym	Regularne spotkania zespołu/grupy ds. monitorowania ryzyka z perspektywy budowania spójności wspólnotowej	Koordynator Programu, komórka Urzędu właściwa ds. bezpieczeństwa w Gminie, Dzielnice Miasta Krakowa, Krakowskie Centrum Kontaktu lub jego odpowiednik
	3) podnoszenie kompetencji osób zatrudnionych w Urzędzie i jednostkach miejskich, Policji i Straży Miejskiej w zakresie: mediacji. identyfikowania i reagowania na dyskryminację i przemoc motywowaną uprzedzeniami, zarządzania i rozwiązywania konfliktów;	Liczba uczestników szkoleń, seminariów, warsztatów	do 31 grudnia 2028 r.	Szkolenia, seminaria, warsztaty	Koordynator Programu przy współpracy komórki odpowiedzialnej za organizację szkoleń w Urzędzie, komórka Urzędu właściwa ds. bezpieczeństwa w Gminie, wraz z organizacjami pozarządowymi,
	4) włączenie	Liczba przedstawicieli i przedstawicielek	do 31 grudnia 2028 r.	Spotkanie GMK i NGO dotyczące spraw bezpieczeństwa.	Koordynator Programu przy

	przedstawicieli i przedstawicielek mniejszości narodowych i etnicznych oraz osób z doświadczeniem migracyjnym w istniejące systemowe działania miejskie koncentrujące się na bezpieczeństwie i zarządzaniu kryzysowym miasta Krakowa.	mniejszości narodowych i etnicznych oraz osób z doświadczeniem migracyjnym zaangażowanych w działania Bezpieczny Kraków			współpracy z komórką Urzędu właściwa ds. bezpieczeństwa w Gminie.
--	---	---	--	--	---

Rozdział VIII Deklaracja wyników Programu

Cel główny: Rezultat programu	Wdrożenie i realizacja polityki otwartości miasta Krakowa na przedstawicieli i przedstawicielki mniejszości narodowych i etnicznych oraz osób z doświadczeniem migracyjnym na bazie interdyscyplinarnego podejścia do zarządzania różnorodnością i tworzenia przestrzeni sprzyjającej budowaniu tożsamości wspólnotowej wśród osób zamieszkujących Kraków.
poprzez	1) Zapewnienie równego dostępu do usług skierowanych do mniejszości narodowych i etnicznych oraz osób z doświadczeniem migracyjnym; 2) Zwiększenie kompetencji międzykulturowych osób zatrudnionych w Urzędzie, jednostkach miejskich i w Dzielnicach Miasta Krakowa;

załącznik do uchwały Rady Miasta Krakowa

	3) Zwiększenie sprawczości i zaufania przedstawicieli i przedstawicielek mniejszości narodowych i etnicznych oraz osób z doświadczeniem migracyjnym do Gminy; 4) Wzmocnienie głosu przedstawicieli i przedstawicielek mniejszości narodowych i etnicznych oraz osób z doświadczeniem migracyjnym do Gminy; 5) Zwiększenie promocji Krakowa jako miejsca do życia zapewniającego inkluzywność i spójność społeczną; 6) Zwiększenie aktywności obywatelskiej i społecznej osób z doświadczeniem migracyjnym oraz przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych; 7) Zwiększenie świadomości społecznej mieszkanek i mieszkańców Krakowa w zakresie zalet różnorodnego Krakowa; 8) Podniesienie standardów w zakresie edukacji w warunkach zróżnicowania kulturowego i językowego; 9) Zwiększenie wsparcia i poczucia bezpieczeństwa grup narażonych na wykluczenie społeczne z uwagi na pochodzenie narodowe lub etniczne.					
LP.	Tak, aby	Wskaźnik	Waga	Wartość bazowa	Wartość oczekiwana	Wartość za rok
Cel szczegółowy 1	Podnieść jakość oraz dostępność usług publicznych skierowanych do mniejszości narodowych i etnicznych oraz osób z doświadczeniem migracyjnym	Udział cudzoziemców korzystających z porad Punktu Informacyjnego dla Obcokrajowców	0,25	4,2%	nie mniej niż 4% rocznie	2023
Cel szczegółowy 3	Wspierać procesy inkluzji społecznej i tworzyć przestrzeń promującą inkluzywność i spójność społeczną	Udział cudzoziemców uczących się języka polskiego	0,25	3,3%	nie mniej niż 3% rocznie	2023
Cel szczegółowy 4	Budować międzykulturowy charakter Krakowa oraz markę „Otwarty Kraków”	Liczba wydarzeń nawiązujących do idei wielokulturowości	0,25	400	400	2023
Cel szczegółowy 6	Wspierać grupy narażone na wykluczenie społeczne ze względu na narodowość, etniczność, język, religie, w tym wdrażać mechanizmy reakcji na incydenty „rasistowskie” i ksenofobiczne	Udział osób przeszkolonych w Urzędzie Miasta Krakowa i Straży Miejskiej w zakresie wdrażania mechanizmów reakcji na incydenty „rasistowskie” i ksenofobiczne	0,25	2,6%	nie mniej niż 2% rocznie	2023

Rozdział IX Ryzyka Programu

Lp.	Cel szczegółowy	Nazwa ryzyka	Ocena ryzyka	Reakcja na ryzyko
1.	Podnieść jakość oraz dostępność usług publicznych skierowanych do mniejszości narodowych i etnicznych oraz osób z doświadczeniem migracyjnym;	Nierówny dostęp do usług dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz osób z doświadczeniem migracyjnym na skutek dyskryminacji przez pracowników urzędu.	3	Przeciwdziałanie (szkolenia)
2.	Rozwijać systemowe ramy współdziałania pomiędzy Gminą a przedstawicielami i przedstawicielkami mniejszości narodowych i etnicznych oraz osobami z doświadczeniem migracyjnym w oparciu o społeczne rozwiązania demokracji deliberatywnej;	Utrata wiarygodności Gminy jako partnera.	1	Tolerowanie (monitoring)
3.	Wspierać procesy inkluzji społecznej i tworzyć przestrzeń promującą inkluzywność i spójność społeczną;	Niewystarczająca wysokość środków finansowych.	3	Przeciwdziałanie (analiza potrzeb, plany finansowe)
4.	Budować międzykulturowy charakter Krakowa oraz markę „Otwarty Kraków”;	Mała liczba wniosków złożonych do konkursu o tytuł „Krakowski Ambasador Wielokulturowości”	3	Przeciwdziałanie (promocja i informacja)
5.	Tworzyć społeczną platformę wspierającą rozwój kompetencji międzykulturowych wśród osób mieszkających w Krakowie;	Brak zainteresowania udziałem w szkoleniach i działaniach edukacyjnych	3	Przeciwdziałanie (promocja i informacja)
6.	Wspierać grupy narażone na wykluczenie społeczne ze względu na narodowość, etniczność, język, religie, w tym wdrażać mechanizmy reakcji na incydenty „rasistowskie” i ksenofobiczne.	Wzrost mowy nienawiści w przestrzeni publicznej.	4	Przeciwdziałanie (interwencja)

Ryzyka oceniamy jako:

RYZYKO KRYTYCZNE (ocena 7) - wymaga możliwie szybkiej reakcji kierownictwa, ponieważ stan obecny może grozić poważnymi negatywnymi konsekwencjami – Podjęcie działań nie powinno być odkładane

RYZYKO POWAŻNE (ocena 5 lub 6) - wymaga reakcji kierownictwa, sposób przeciwdziałania ryzyku zależy od możliwości kadrowych, finansowych itp. Działania należy zaplanować, ale ich terminy mogą być odleglejsze niż w przypadku powyżej

RYZYKO UMIARKOWANE (ocena 3 lub 4) - przeciwdziałanie wskazane, szczególnie tam, gdzie można uzyskać poprawę bezpieczeństwa bez istotnych nakładów. Jeśli ‘właściciel ryzyka’ jest gotów je zaakceptować to po przyjęciu do wiadomości jego istnienia działanie może być odłożone

RYZYKO NISKIE (ocena 1 lub 2) – nie wymaga działań ze strony kierownictwa, ponieważ stan obecny jest zadowalający i zapewnia

Reakcja na ryzyko:

Dla każdego istotnego zidentyfikowanego ryzyka właściciel ryzyka wskazuje optymalną reakcję. Przyjmuje się niżej wymienione reakcje na ryzyko:

- 1) tolerowanie – będzie to miało miejsce w przypadkach, kiedy koszty skutecznego przeciwdziałania ryzyku mogą przekraczać jego potencjalne korzyści, zdolności do skutecznego przeciwdziałania są ograniczone lub wykraczające poza decyzje i działania wewnętrzne;
- 2) przeniesienie – dotyczyć to będzie kategorii ryzyk w odniesieniu do których nastąpi przeniesienie ich na inną instytucję, między innymi poprzez ubezpieczenie lub zlecenie usług na zewnątrz;
- 3) wycofanie się – dotyczyć to będzie grupy ryzyk, dla których mimo podejmowanych działań nie udało się zmniejszyć ich istotności do akceptowanego poziomu;
- 4) przeciwdziałanie – dotyczyć to będzie kategorii ryzyk, które wymagać będą podjęcia zdecydowanych, przemyślanych i zaplanowanych działań prowadzących do ich likwidacji, lub znacznego ograniczenia.